

Keuze uit de aanwinsten

Afb. 1 en omslag. GERARD VAN HONTHORST (Utrecht 1590–1656 Utrecht).

De Doornenkroning.

Doek, 192,5 × 221,5 cm.

Opm.: Te dateren in de eerste jaren na de terugkomst van Honthorst uit Italië (1620). Bruikleen aan het Rijksmuseum van 1887 tot 1899 (inv.nr. C 479).

Litt.: A. Bredius, *Die Meisterwerke des Rijksmuseum zu Amsterdam*, München 1887/88, p. 182; G. A. Meijer, *Gedenkboek der Dominicanen in Nederland 1803–1910*, Nijmegen 1912, p. 257; H. Gerson, 'Die Ausstellung Caravaggio und die Niederlande', *Kunstchronik* 5 (1952), p. 289; B. Nicolson, 'Caravaggio and The Netherlands', *The Burlington Magazine* 94 (1952), p. 251; J. Richard Judson, *Gerrit van Honthorst. A discussion of his position in Dutch art*, The Hague 1959, pp. 83–86, cat.nr. 47, afb. 18; H. Braun, *Gerard van Honthorst*, Göttingen 1966 (diss., ongepubliceerd), cat.nr. 35; Peter Hecht en Ger Luijten, 'Nederland verzamelt oude meesters. Tien jaar aankopen en achtergronden', *Kunstschrift Openbaar Kunstbezit* 6 (1986), pp. 200–201, afb. 30.

Tent.: *Caravaggio en de Nederlanden*, Utrecht/Antwerpen 1952, nr. 44, met afb.

Herk.: Kerk van de H. Dominicus, Amsterdam. Aankoop met steun van de Vereniging Rembrandt en de Rijksmuseum-Stichting, 1986 (inv.nr. A 4837).

Afb. 2. PIETER CODDE (Amsterdam 1599–1678 Amsterdam). Galant gezelschap.

Paneel, 54 × 68 cm. Gesigneerd PC en gedateerd 1633.

Opm.: De jagers die aan de dames een haas en een patrijs aanbieden zijn op minnejacht. 'De haas jagen' betekende de liefde bedrijven en 'vogelen' is nog altijd een volksuitdrukking voor copuleren. De patrijs stond bekend als een wel bijzonder wellustige vogel.

Litt.: O. Granberg, *Inventaire général des trésors d'art ... en Suède*, 2 dln., Stockholm 1911–1912, dl. 1, pp. 109–110, nr. 485, afb. 39; E. de Jongh, 'Erotica in vogelperspectief', *Simiolus* 3 (1968/69), pp. 41, 43, afb. 13; P. Torresan, 'Per una rivalutazione di Pieter Codde', *Antichità viva* 14 (1975), pp. 14–15, afb. 8; A. M. L. E. Mulder-Erkelens, 'Een kanten spreij met slopen van ca. 1625', *Bulletin van het*

Rijksmuseum 23 (1975), p. 109, afb. 4 (detail); E. de Jongh, 'Pearls of virtue and pearls of vice', *Simiolus* 8 (1975/76), p. 78, noot 42; cat. tent. *Masters of Seventeenth-Century Dutch Genre Painting*, Philadelphia/Berlin/London 1984, p. 251, met afb.

Tent.: *Holländska Mästare i Svensk Ago*, Stockholm 1967, nr. 37, met afb. (detail); *Tottering en vermaak*, Amsterdam 1976, nr. 13, met afb. *Herk.*: Verz. Von Essen, Wijk; Verz. Palm, Djursholm; Verz. William Gibson, Jonsered; veiling Christie, Londen 30-11-1973, nr. 94, met afb.; Kunsthandel Richard Green, Londen 1973; Particuliere verzameling, Engeland (in bruikleen aan het Rijksmuseum van 1974 tot 1986). Aankoop met steun van de Vereniging Rembrandt en de Rijksmuseum-Stichting, 1986 (inv.nr. A 4844).

Afb. 3. SIMON SCHAASBERG (Den Haag 1753–1811 Den Haag).

Silhouet-portret van een man, borstbeeld, profiel naar rechts, circa 1790–95. Penseel in zwart en grijs, papier, ovaal 103 × 90 mm. Het oorspronkelijke 18de-eeuwse

lijstje is in lood gegoten en verguld. Op de achterkant gedrukt etiket met naam en adres van de maker, luidende: SIMON, SCHAASBERG, JUNIOR./ Teekenmeester, Recommandeerd zig voor/ Silhouettes. woond op 't Hof-Spuy Naast De/ Utregtse, Markt-Schipper./ Brive franco, In 'S HAGE. *Opm.*: Zie onder afb. 5.

Litt.: A. Staring, 'De silhouette in Nederland', *Maandblad voor Beeldende Kunsten* 10 (1933), p. 138, afb. 4 en 6; A. Staring, *Kunsthistorische Verkenningen*, Den Haag 1948, p. 126, pl. LIX, afb. 4 en pl. LXVII, afb. 20.

Herk.: Verz. A. O. van Kerkwijk, Doorn (zie Staring, *o.c.*); vermoedelijk veiling A. O. van Kerkwijk (Doorn) e.a., Fred. Muller, Amsterdam 10-13 en 16-12-1957, gedeelte A. O. van Kerkwijk, nr. 230 (in één lot negentien silhouetten in lijstjes van koper en van verguld lood); veiling Mak van Waay, Amsterdam 25-5-1971, nr. 1841. Geschenk van Mr. C. J. de Bruijn Kops, Abcoude, ter gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum als conservator bij het Rijksmuseum, 1986 (inv.nr. A 4845).

Afb. 4. SIMON SCHAASBERG (Den Haag 1753-1811 Den Haag).

Silhouet-portret van een jongen, borstbeeld, profiel naar rechts, circa 1790-95. Penseel in zwart en grijs, papier, ovaal 103 x 90 mm. Het oorspronkelijke 18de-eeuwse lijstje is in lood gegoten en verguld. Op de achterkant, met inkt geschreven, de naam en het adres van de maker.

Opm.: Zie afb. 3.

Herk.: Zie afb. 3 (inv.nr. A 4846).

Afb. 5a en b. SIMON SCHAASBERG (Den Haag 1753-1811 Den Haag).

Silhouet-portret van een meisje, borstbeeld, profiel naar links, circa 1790-95.

Penseel in zwart en grijs, papier, ovaal 103 x 90 mm. Het oorspronkelijke 18de-eeuwse lijstje is in lood gegoten en verguld. Op de achterkant een gedrukt etiket met naam en adres van de maker, als bij afb. 3.

Opm.: Aan het eind van de 18de eeuw was dit soort portretjes, uitgeknipt of getekend, zeer populair. Er zijn er veel van bewaard gebleven maar zeldzaam zijn silhouetten, waarvan wij weten door wie zij gemaakt zijn.

Hoewel niet te bewijzen, gaat het bij de drie hier beschreven silhouetten wellicht om een vader en zijn kinderen. Tot hetzelfde lot in de veiling van 1971 behoorde ook een silhouetje van een vrouw. Dit was echter op een ander soort papier van iets kleiner formaat, in een iets afwijkende, minder verfijnde techniek uitgevoerd en dus hoogstwaarschijnlijk niet door dezelfde kunstenaar gemaakt. De vroegere bezitter, A. O. van Kerkwijk (1873-1957), oud-directeur van het Koninklijk Penningkabinet, die de bekende zilveren beker, in 1606 te Zwolle gemaakt voor Roelof van Sonsbeeck, aan het Rijksmuseum legateerde, was vermoedelijk al niet meer bekend met de identiteit van de voorgestelden, omdat de naam van de man anders door Staring in zijn artikel zeker zou zijn vermeld. *Herk.*: Zie afb. 3 (inv.nr. A 4847).

Afb. 6a en b. Tabaksdoos van zilver met in het deksel een zilveren plaat, aan beide zijden gegraveerd met een voorstelling van een badende nimf en gekleurd als verschillende metalen.

H. 2,5 cm, Br. 12,4 cm, D. 7,4 cm.

Gew. 214 gr.

NOORD-NEDERLAND, 2de kwart 18de eeuw.

Niet gemerkt.

Opm.: De gegraveerde voorstellingen aan boven- en onderzijde van de plaat in het deksel zijn precies gelijk, maar spiegelbeeldig ten opzichte van elkaar.

Het zilver is gedeeltelijk gekleurd als geel koper, rood koper en tin. Dit is aan beide zijden op gelijke wijze geschied, zodat de indruk ontstaat dat de plaat als een mozaïek is vervaardigd.

Herk.: Geschenk van mevrouw E. G. M. van den Honert-Wijers te Rijswijk, 1986 (inv.nr. 1986-27).

Afb. 7. Broche van goud in de vorm van twee gespreide vleugels waarop in het midden een door twee slangen geflankeerde ronde turkoois is aangebracht.

H. 1,8 cm, Br. 6,9 cm.

FRANS ZWOLLO SR (1872-1945), ca. 1906.

Merken: leeuwepoot (750/000) en meesterteken F2 in een zgn. vierpas.

Litt.: Frans Leidelmeijer en Daan van der Cingel, *Art Nouveau en Art Déco in Nederland*, Amsterdam 1983, afb. in kleuren op p. 18.

Tent.: *Frans Zwollo sr. en zijn tijd*, Rotterdam-Arnhem-Hagen 1982, nr. 29.

Herk.: Veil. Christie, Laren 18-10-1977, nr. 488; verz. mevr. A. Krekel-Aalberse, Leusden. Aankoop 1986 (inv.nr. 1986-21).

Afb. 8. MEESTER W MET DE SLEUTEL (werkzaam tussen 1470 en 1490 in Brugge?). Gotisch kerkinterieur, ca. 1490. Gravure, 164 x 133 mm. Eerste staat (2).

Opm.: In artistiek opzicht even

belangrijk, maar wat het onderwerp betreft verrassender dan de – in 1985 verworven – gravure met de *Verkondiging* van de Meester FVB, is deze prent van een Meester, die met het monogram w en een gestileerde sleutel tekende en waarschijnlijk in dezelfde periode in Brugge als edelsmid werkzaam was. Deze kunstenaar vervaardigde vooral ornamentprenten, ontwerpen voor miskelken, reliekhouders, monstransen etc., waarvan het Rijksprentenkabinet uit oud bezit (coll. Van Leyden) enkele voorbeelden kan tonen. Ook bij deze prent gaat het waarschijnlijk niet om een afbeelding van een bestaand kerkinterieur of een ontwerp daarvoor, maar om een voorbeeld voor een kast voor een altaar of een memorietafel ten behoeve van een schrijn- of steenwerker. Met een groot grafisch raffinement, minder perfectionistisch dan in de gravure van de Meester FVB maar veel directer, is de tekening met een zeer fijne stift, in de plaat gesneden. De afdruk, afkomstig uit de verzameling van de hertog van Devonshire, is het fraaiste en best bewaarde exemplaar van de prent; de afdruk in Oxford is langs de rand van de voorstelling afgesneden en de afdruk in Brussel is een exemplaar waarvan de benedenhelft ontbreekt. Het enig bekende exemplaar van de tweede staat, waarin het monogram van de Meester is toegevoegd en de schaduwen met arceringen zijn versterkt, bevond zich in Bautzen (bij Dresden) en is in de laatste wereldoorlog verloren gegaan. *Litt.*: Max Lehrs, *Meister WA*, Leipzig 1895, nr. 55, pl. XIX; Lehrs VII, pp. 91–92, nr. 63; Hollstein XII, p. 240, nr. 63; W. Boerner, *Meister WA*, Leipzig 1923, pp. 17–40.

Herk.: Verz. Duke of Devonshire, Chatsworth Settlement, veiling Christie, Londen 5-12-1985, nr. 1 (ten onrechte als tweede staat); Kunsthandel Artemis, Londen. Aankoop met steun van het F. G. Waller-Fonds, 1986 (inv.nr. 1986:42). *RP-P-1986-42*

Afb. 9. NICOLAES HOGENBERG (München ca. 1500–1539 Mechelen). Oedipus en de Sphinx, 1524. Ets, 120 × 82 mm. Getekend: NH XXIII. *Opm.*: De ruim twintig etsen, die Hogenberg in de jaren tussen 1522–25 vervaardigde, onderscheiden zich, ondanks hun – meestal kleine – formaat, door krachtige monumentale vormen, sterke licht-donker contrasten en een dramatisch perspectief. De humanistisch gerichte interesse voor de Oudheid aan het hof van Margareta van Oostenrijk te Mechelen, waar Hogenberg werkzaam was, is waarschijnlijk bepalend voor de ongewone thema-keuze. Afgebeeld op deze prent is de klassieke geschiedenis van de Sphinx en de Koningszoon Oedipus, wiens rampzalige toekomst op raadselachtige wijze wordt voorspeld. Tot dusver kon het Rijksprentenkabinet slechts één voorbeeld van deze etsen van Hogenberg tonen; van het verworven blad zijn slechts twee andere afdrukken (in Oxford en Parijs) bekend.

Litt.: Hollstein IX, p. 63, nr. 26. *Herk.*: Verz. Duke of Devonshire, Chatsworth Settlement, veiling Christie, Londen 5-12-1985, nr. 36; Kunsthandel Artemis, Londen. Aankoop uit het F. G. Waller-Fonds, 1987 (inv.nr. 1987:10).

Afb. 10–11. ADRIAAN COLLAERT (Antwerpen ca. 1560–1618), naar ontwerp van HANS COLLAERT I (1530–1581).

10. Ontwerp voor een hanger met Tobias en de engel op een vis, ca. 1580.

11. Ontwerp voor een hanger met Neptunus met twee Nereïden op een zeemonster, ca. 1580.

Gravures, beide 175 × 128 mm. Eerste staat vóór de nummers. Op papier met watermerk: hand met hart en bloem (vgl. Heawood 2448:1581).

Opm.: Twee bladen uit de serie van tien, *Bullarum Inaurium etc. Archetypi Artificiosi (Pars altera)*, 1582, op de titelpagina getekend Joës. Collaert del. *Eius filius sculp. P. Galleus excud.*

Een catalogus van de ornamentprenten in het Rijksprentenkabinet is in bewerking. Het eerste deel, gewijd aan de 15de en 16de eeuw, zal begin 1988 verschijnen; tegelijkertijd zal een tentoonstelling een keuze hieruit tonen.

Litt.: Cat. Berlin 1936, nr. 721 (2); Hollstein IV, p. 24, nr. 199–208 (als J. B. Collaert); Hans-Jörgen Heuser, 'Drei unbekannte Risse Hans Collaerts des Älteren', *Jahrbuch der Hamburger Kunstsammlung* 6 (1961), pp. 29–53, nr. v. *Herk.*: Kunsthandel C. G. Boerner, Düsseldorf (*Neue Lagerliste* 85 (1986), nr. 45 a–b). Aankoop uit het F. G. Waller-Fonds, 1987 (inv. nrs. 1987:1–2).

Afb. 12. LOUIS LECŒUR (werkzaam tussen 1784–1825 te Parijs), naar ontwerp van CLAUDE-LOUIS DESRAIS (1746–1816).

The Palais Royal Garden Walk. Promenade du Jardin du Palais Royal, 1787. Ets en aquatint in kleur, van drie platen gedrukt. Derde staat (4). Papier met watermerk, D. Tamizier (Heawood 3430:1781).

Opm.: De prent vormt de tegenhanger van de beroemde,

een half jaar eerder verschenen, 'Promenade de la Gallerie du Palais Royal' van P.-L. Debucourt, aan wie ook deze prent werd toegeschreven. Een aankondiging van de publikatie van dit blad in *Le Journal de Paris* van 8 januari 1788, vermeldt de eigenlijke maker; de ontwerp-tekening van Desrais wordt in het Musée Carnavalet in Parijs bewaard. In tegenstelling tot de prent van Debucourt, die van vier platen in kleur is gedrukt, zijn hier drie platen in bruin-zwart, blauw en rood gebruikt, waardoor het coloriet vrij gedempt is.

Litt.: Maurice Fenaille, *L'œuvre gravé de P.-L. Debucourt*, 1899, nr. 11 (als Debucourt); cat.tent. *Regency to Empire – French Printmaking 1715–1814*, Baltimore/Boston/Minneapolis, 1984–85, nr. 100. *Herk.*: Kunsthandel C. G. Boerner, Düsseldorf (*Neue Lagerliste* 85 (1986), nr. 82). Aankoop 1986 (inv.nr. 1986:396).

Afb. 13. JAMES ABBOTT MCNEILL WHISTLER (Lowell (Mass.) 1834–1903 Londen). Gezicht op Dordrecht, 1884. Ets, 149 × 227 mm. Tweede staat (2). Gesigneerd met een 'vlinder' in de plaat en in potlood onder de voorstelling. *Opn.*: De prent, die in spiegelbeeld het gezicht op de stad met links de Groothoofdspoort laat zien, is waarschijnlijk ter plaatse licht in de plaat getekend, naar men aanneemt tijdens Whistlers tweede bezoek aan Nederland in 1884. Afdrukken van de ets, die nooit in een oplage verschenen is, zijn zeldzaam.

Litt.: Edward G. Kennedy, *The etched work of Whistler*, New York 1910, nr. 242. *Herk.*: Verz. P. B. Perlman, Baltimore (L. suppl. 2071b);

Kunsthandel Artemis, Londen. Aankoop uit het F. G. Waller-Fonds, 1987 (inv.nr. 1987:11).

Afb. 14. UTAGAWA HIROSHIGE (Edo 1797–1858 Edo). Waaierprent met een dansende vossegeest (*Kitsunekagi komagai* – de vosseklem), ca. 1845.

Kleurenhoutsneede met marge, 220 × 250 mm. Gesigneerd: *Hiroshige gihitsu* (als grap door Hiroshige getekend), met censuurstempel: *Takada* (ca. 1843–'45) en uitgeversmerk van *Ibaya Kyubei*.

Opn.: Deze zeer zeldzame waaierprent van Hiroshige is een voorbeeld van diens komische stijl (*giga*), een genre waarvan het Rijksprentenkabinet tot nu toe maar één prent bezat. De vos, opgebouwd uit een grote pot, schalen, een lange pijp en een kleed voert een dansje uit rond een vosseklem gemaakt uit draaitollen (*koma*). De waaiers op de voorgrond imiteren opgetaste rijstschoven.

De prent is een toespeling op de populaire kabuki-dans 'Vang de vos', waarbij de acteur een vos uitbeeldt die zich in een mens heeft veranderd. Hij kan de geur van de geroosterde rat die in de val hangt niet weerstaan en dichter en dichterbij de val komend verandert hij op het beslissende moment in zijn ware gedaante.

Litt.: *Zaigai hihō, obei shūzo ukiyo-e shusei*, VI, *Hiroshige*, Tōkyō 1972, pl. 80.

Herk.: Verz. H. M. Kaempfer, Den Haag; veiling Sotheby, Londen 18-12-1986, nr. 184. Aankoop uit het F. G. Waller-Fonds, 1987 (inv.nr. 1987: 8).

Afb. 15. UTAGAWA KUNISADA (Katsushika 1786–1864 Edo). Gezicht op de zonsopgang bij Futamigaura (*Futamigaura*

akebone no zu), ca. 1830. Kleurenhoutsneede, ōban-formaat, 260 × 375 mm. Gesigneerd: *Kochōrō Kunisada ga*, met kunstenaarszegel: *Kunisada*, met censuurstempel: *kiwame* (goedgekeurd), en uitgeversmerk van *Yamaguchiya Tobei*.

Opn.: Behoort tot een groep van tien landschapsprenten zonder serie-titel (zie ook catalogus *Japanese prints IV, Hiroshige and the Utagawa School*, Rijksmuseum, Amsterdam 1984, p. 83).

Landschappen zijn in Kunisada's omvangrijke oeuvre zeer zeldzaam. Deze serie toont een aantal van de beroemdste plaatsen in Japan, enige landschappen in mist, regen, etc. en twee zeer bekende historische scènes.

De twee 'gehuwde rotsen' (*Meoto-Iwa*) bij het strand van Futami, vlak bij Ise, het nationale heiligdom van Japan, zijn het symbool van de Shinto-godheden Izanagi en Izanami, die samen Japan hebben voortgebracht. Het meest indrukwekkende moment om ze te aanschouwen is wanneer de zon erachter opkomt.

Litt.: *Ukiyo-e Taikei*, Tōkyō 1975-'76, x, nr. 160.

Herk.: Kunsthandel R. Kruml, Londen. Aankoop uit het F. G. Waller-Fonds, 1987 (inv.nr. 1987: 9).

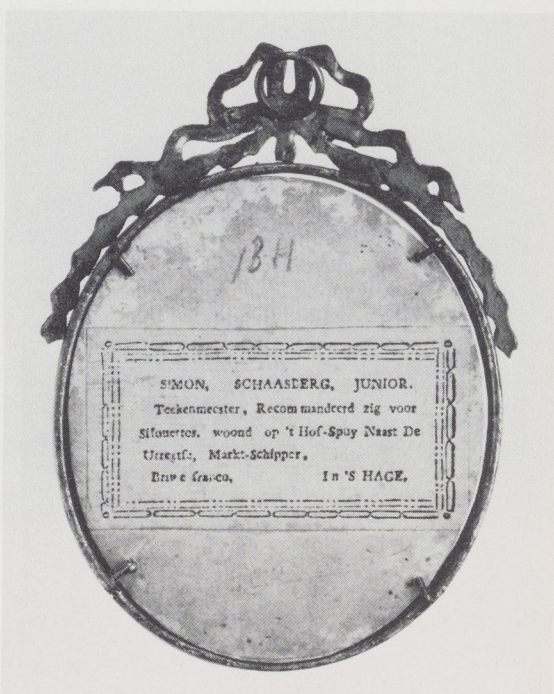
3

4

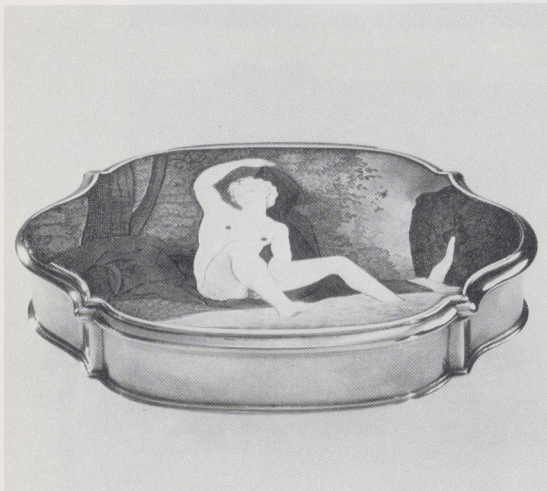
5a

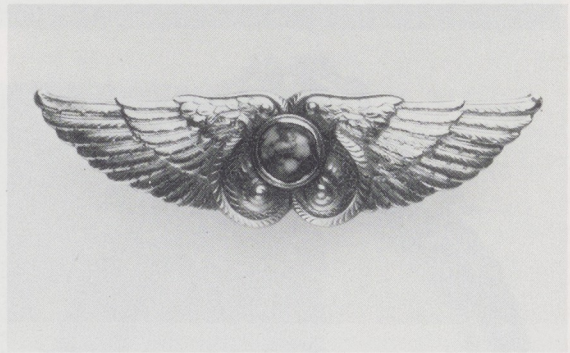
5b

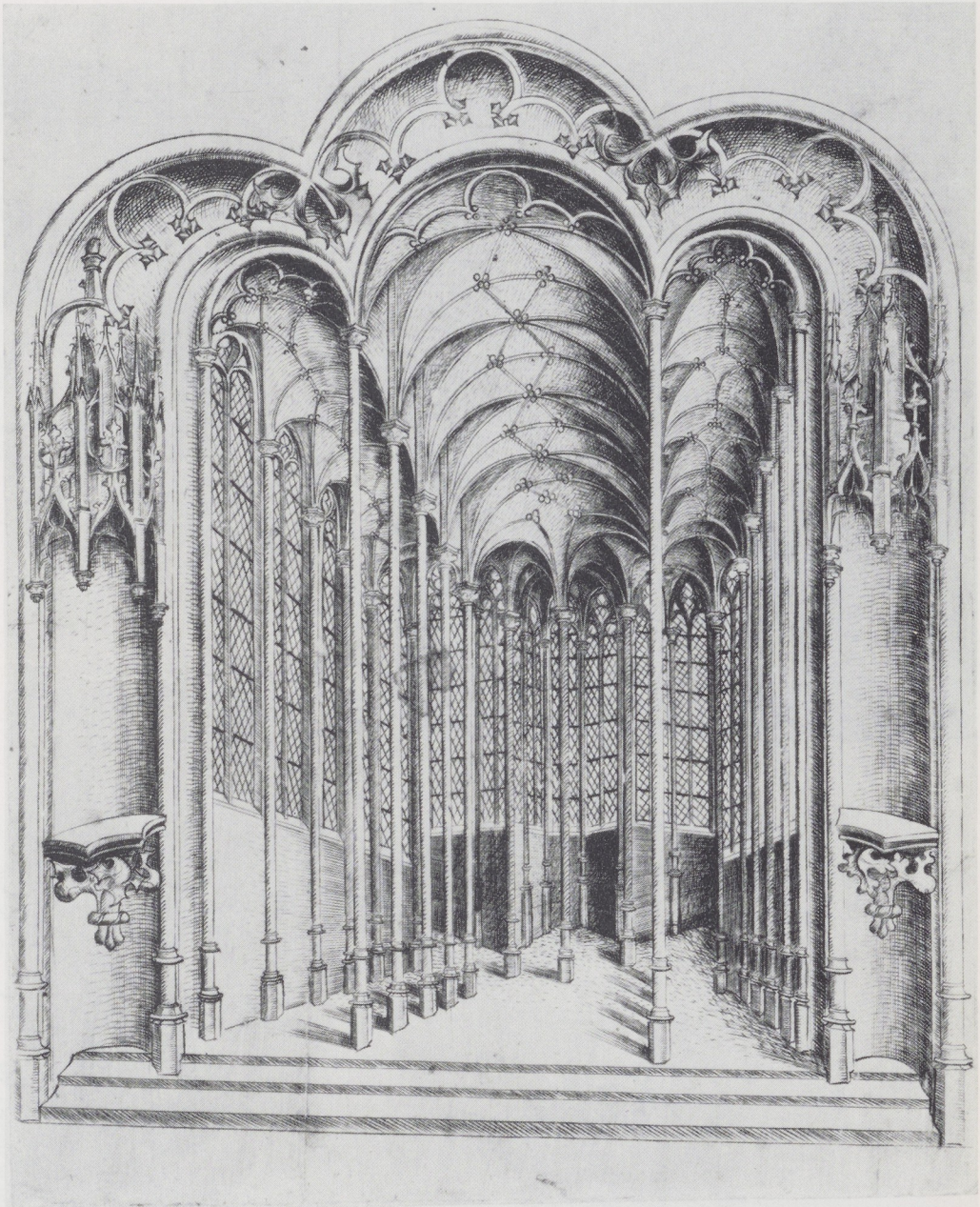
6a

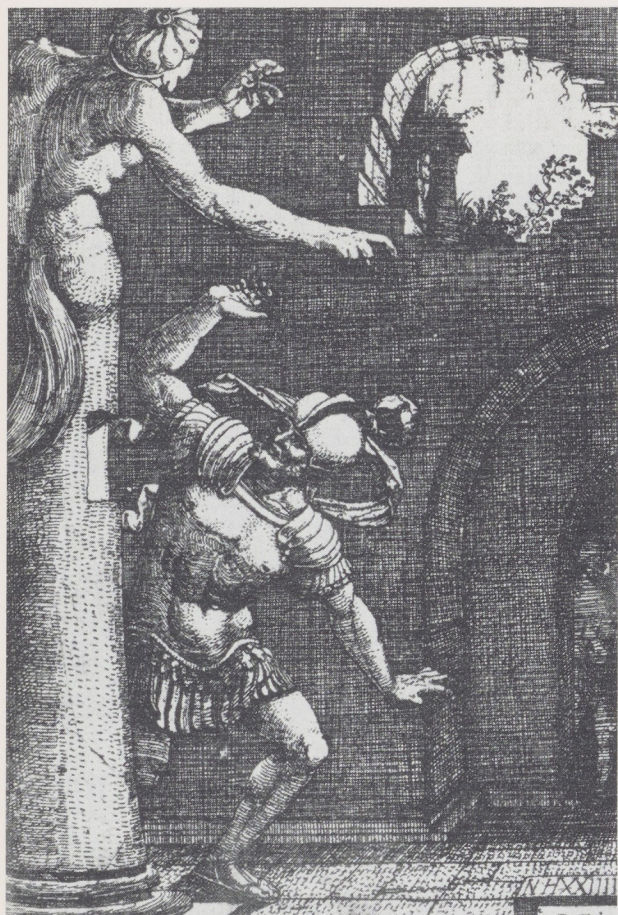

6b

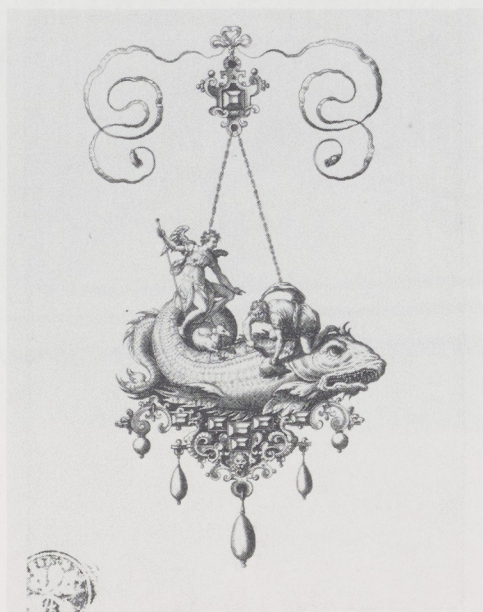

7

9

10

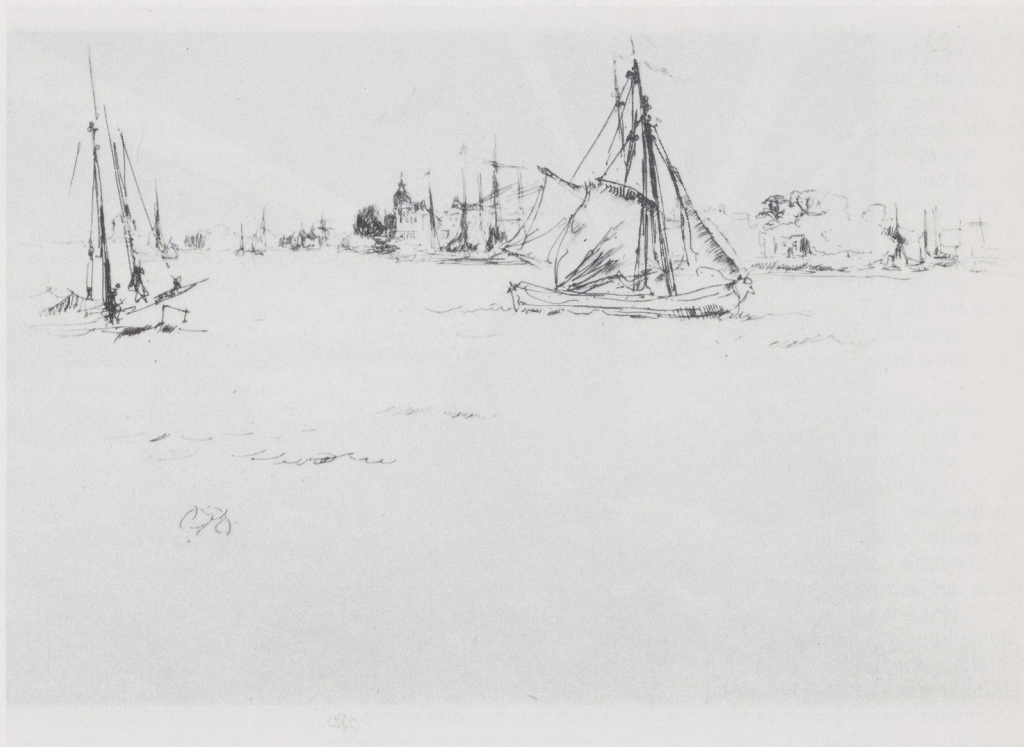

11

The Palais Royal Garden Walk. Promenade du Jardin du Palais Royal
Cher. Rue St. Jacques, N. 35

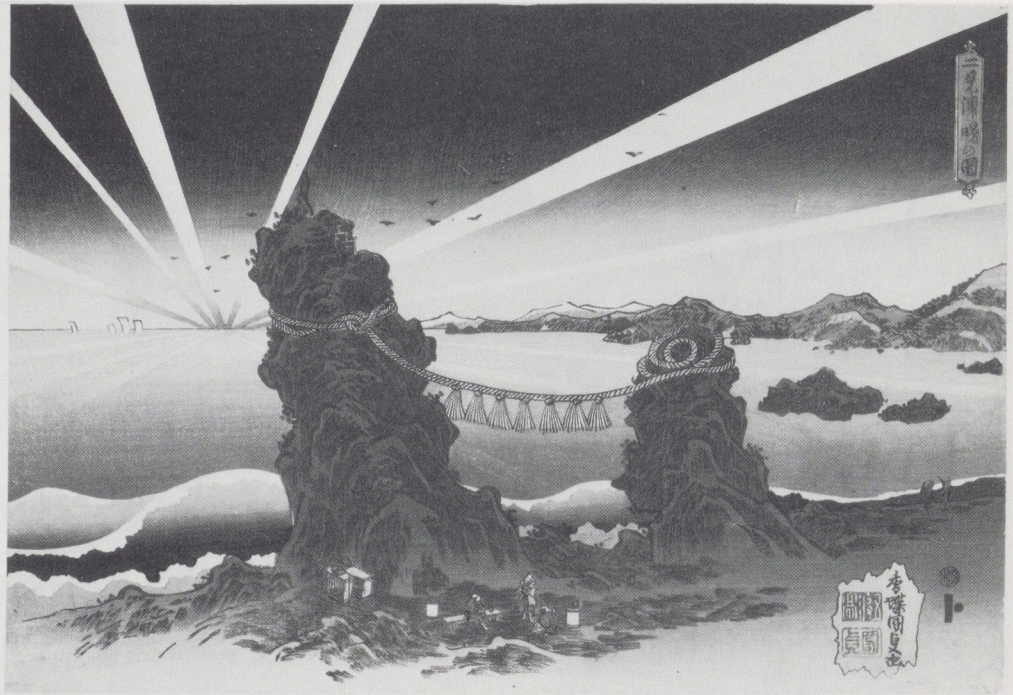
12

13

14

15